

Charles Gounod: Faust (Pariisi, 1859/1869)

Gounod syntyi vuonna 1818 taiteilijaperheeseen ja sai aluksi musiikissa yksityisopetusta, kunnes pääsi 1836 Pariisin konservatorioon. Siellä hänen opettajiinsa kuului mm. Fromental Halevy. Yllättäen Gounod osoitti pian erityistä kiinnostusta kirkkomusiikkia kohtaan ja suunnitteli vakavasti dominikaanimunkiksi ryhtymistä. Seuraavat vuodet hän sävelsikin pääasiassa uskonnollista musiikkia. Vasta kun Gounodin musiikkiin sattui tutustumaan kuuluisa oopperalaulaja Pauline Viardot, joka oli juuri saanut menestystä Meyerbeerin Profeetan pääosassa, muuttui säveltäjän taival. Viardot ja hänen laulajasisarensa tilasivat Gounod'lta oopperan. 1850-luvulla Gounod sävelsi useita oopperoita, joista ensimmäinen todella merkittävä teos oli vuonna 1858 Molieren näytelmään perustuva Lääkäri vastoin tahtoaan. Libretisteinä säveltäjä käytti ensimmäistä kertaa Jules Barbieria ja Michel Carréa. Suurin menestys tulikin heti seuraavana vuonna, kun Gounod'n **Faust** ilmestyi oopperalavalle. Siinä uusi lyyrinen oopperatyyli osana ranskalaista Grand Opéraa saavutti välittömästi suuren yleisömenestyksen. Meyerbeerin suureellinen ooppera sai haastajan, joka toi uudenlaista ilmaisua kaavamaiseksi käyvään taiteenalaan. Vaikka Faust sai kantaesityksensä Pariisin pienemmässä Théâtre-Lyrique:ssä vuonna 1859, otettiin teos lopulta myös kuuluisampaan Grand-Opéraan, kun Gounod muokkasi siitä uuden version 10 vuotta myöhemmin. Faustista tuli yksi suosituimmista oopperoista myös Ranskan ulkopuolella ja se käännettiin nopeasti monille kielille. Suomen kantaesitys pidettiin vuonna 1878.

Jo vuosisataisen perinteen mukaisesti mukaan ranskalainen vakava ooppera sisälsi viisi näytöstä sekä baletti- ja kuoro-osuuksia. Giacomo Meyerbeer oli 1800-luvun alku- ja keskivaiheilla kuuluisin Grand Opéran säveltäjä. Tämä Grand Opera sai uuden kotinsa oopperatalosta Palais Garnier, joka rakennettiin 1861 ja johon suurimuotoiset esitykset ohjattiin. Pariisissa oli myös Opéra comique sekä Theatre lyrique, joissa esitettiin pienimuotoisempia oopperoita ja operetteja (joissa oli puhuttu dialogi eikä balettia). Gounod'n Faustkin sisälsi puhuttuja osuuksia alkuperäisversiossaan, mutta kun ooppera menestyi ja levisi muualle, Gounod sävelsi siihen resitatiivit ja muutti monia kohtauksia. Hän lisäsi Valentinin aarian, tanssikohtauksia, kuuluisan sotilaskuoron sekä laajan Valpurin yö -baletin kun ooppera esitettiin nykyisin tunnetussa muodossaan ensi kertaa Palais Garnierissa.

Keskiaikainen legenda Tohtori Faustuksesta, joka tekee sopimuksen paholaisen kanssa, on saanut historian saatossa monia kirjallisia toteutuksia. Kaikkein kuuluisimmat niistä ovat englantilaisen Christopher Marlowen näytelmä 1600-luvun alusta ja saksalaisen Johann Wolfgang v. Goethen laaja kaksiosainen runoelma 1800-luvulta. Gounod'n oopperan teksti perustuu löyhästi Goethen versioon.

Roolit:

Faust	tenori
Margareta	sopraano
Mefistofeles	basso
Valentin, Margaretan veli	baritoni
Siebel, opiskelijapoika	sopraano (housurooli)
Martta, naapurinrouva	altto
Wagner, ylioppilas	baritoni

Juoni:

Vanha Faust, keskiaikainen alkemisti, on tutkijankammiossaan aikeissa juoda myrkkyä elämäänsä pettyneenä. Paholainen Mefistofeleen hahmossa kuitenkin lupaa hänelle uutta nuoruutta, jos vanhus luovuttaa vastalahjaksi oman sielunsa kuoleman hetkellä pimeyden ruhtinaalle. Faustin suostuttua he lähtevät yhdessä etsimään nuoruuden iloja.

Kaupungin väki juhlii markkinoilla. Valentin, joka lähtee sotaan, uskoo sisarensa Margaretan Siebel-nimisen nuorukaisen huostaan. Ylioppilas Wagner aloittaa laulun, mutta Mefistofeles vie huomion laulullaan kullan mahdista. Valentin kokee Mefistofeleen maljannoston sisarelleen loukkaavaksi. Mefistofeleen taikatemput paljastavat hänen todellisen pahuutensa. Valssikohtauksen myötä Faust tapaa ensi kerran Margaretan, mutta tyttö pakenee lähestymisyrityksiä.

Margaretaan rakastunut opiskelijapoika Siebel jättää kukat portaille. Mefistofeles järjestää Faustille paremmat lahjat annettavaksi: kalliit jalokivet ja peilin. Margaretan naapuri Marthe saa Margaretan kokeilemaan jalokiviä. Mefistofeles ja Faust liehittelevät naisia. Faust saa Margaretan kiintymään itseensä, mutta Mefistofeles vaanii taustalla.

Margareta on synnyttänyt lapsen Faustille, joka on hylännyt hänet. Valentin saapuu armeijasta ja kuulee tilanteesta Siebeliltä. Kun Valentin ryhtyy kaksintaisteluun Faustin kanssa, joutuu hän häviölle Mefistofeleen auttaessa Faustia. Margareta joutuu kaikkien kiroamaksi.

Mefistofeles lupaa Valpurinyönä Faustille maailman kauneimpien naisten rakkauden, mutta kuva Margaretasta katkaisee nautinnon: Margareta on vankilassa ja tuomittu kuolemaan lapsenmurhasta. Faust haluaa pelastaa naisen hengen, mutta Margareta luottaa sielunsa pelastukseen ja torjuu Faustin avun. Margareta kuolee ja pelastuu.

Tallenne: Salzburgin musiikkijuhlat 2016

- v. 1869 lopullinen versio
- Valentinin aaria (34.00 – 37.50)
- Mefistofeleen laulu Kultaisesta vasikasta (38.46-41.40)
- sotilaiden kuoro (2.05-)

Tallenne: Opéra de Lille 2025, musiikinjohto Louis Langrée, ohjaus Denis Podalydès

- alkuperäinen versio, jossa puhutut dialogit.

Faust	Julien Dran
Marguerite	Vannina Santoni
Mefistofeles	Jérôme Boutillier
Valentin, Margaretan veli	Lionel Lhote
Siebel, opiskelijapoika	Juliette Mey
Marthe	Marie Lenormand
Wagner, ylioppilas	Anas Séguin

Kohtaukset:

Alkusoitto (-6.00)

1. näytös: Vanha Faust tutkijankammiossa pettyneenä elämään. Kadun iloiset äänet ja keväinen laulu saavat hänet tekemään päätöksen päättää elämä oman käden kautta. (-14.00) Mutta hänet keskeyttää nuoret opiskelijat Siebel ja Wagner. (Dialogi, trio -20.10)- Muiden riemu (rakkaus, sotaanlähtö) saa Faustin kiroamaan kaikki hyveet ja lopuksi kutsumaan Saatanaa.

Mefistofeles ilmestyy herrasmiehen asussa (21.57-). Aluksi Faust epäilee hänen mahtiansa, mutta Mefistofeles on halukas täyttämään kaikki toiveet. Faust haluaa takaisin nuoruuden ja sen riemut. Mefistofeles on valmiina palvelukseen. Mutta kuoltuaan saa Faust palvella häntä. Margaretan kuva saa Faustin suostumaan. Hän kumoaa maljan, joka myrkyn asemesta nuorentaa. Mefistofeles johdattaa Faustin iloihin (duetto) (-31.40)

2. näytös:

Markkinaväki juhlii (31.57-). Ensin sotilaat laulavat naisten valloituksesta. Sitten herrasmiehet ja naisväki kiusoittelevat toisiaan. (-36.27)

Valentin on lähdössä sotaan. Hän kantaa huolta sisarestaan Margaretasta. Ylioppilaat ja heistä Siebel erityisesti lupaavat huolehtia työstä. Valentinin laulu kertoo luottamuksesta Kaikkivaltiaaseen, jolta hän pyytää suojelusta sisarelleen. (-42.15)

Ylioppilas Wagner virittää sotaväen lähtömaljaan sopivan laulun, laulun rotasta. Mutta Mefistofeles keskeyttää hänet ja aloittaa oman laulunsa kuoleman luvuista. (44.38 -)

Mefistofeles osoittaa mahtinsa: hän ennustaa Wagnerille, Valentinille ja Siebelille kuolemaa. Sitten hän taikoo viiniä viinitynnyrin kuvasta (patsaasta) ja kun hän nostaa maljan Margaretalle, ei raivostunut Valentin voi mitään, koska hänen miekkansa katkeaa itsestään. Ristinmuotoinen miekankahva aseenaan ja koraalia laulaen Valentin kuitenkin estää Mefistofelestä jatkamasta. (-51.00)

Faust haluaa nähdä Margaretan. Vaikka hyve suojelee tyttöä Mefistofeleeltä, lupaa tämä tytön saapuvan pian. Viehkeää valssia tanssivien neitojen luokse saapuu myös Margareta, jota Siebelkin tietää odottaa. Faust kutsuu Margarettaa tanssiin, mutta tyttö vetäytyy vaatimattomana pois. Mefistofeles lupaa auttaa valloituksessa. Tanssi jatkuu. (-58.45)

3. näytös:

Margaretan puutarhassa nuori Siebel tulee kukkien kanssa epäröiden rakkautensa kanssa. Hän luottaa kukkiin ja aikoo uhmata Mefistofeleen kirousta. (-1.03.02)

Faust ja Mefistofeles saapuvat. He tarkkailevat, kun Siebel tulee upean kukkakimpun kera. Mefistofeles lähtee järjestämään hienompaa lahjaa Margaretalle. Faust jää yksin. Puhtaan rakkaudentunteen valtaamana hän valmistautuu kohtaamaan Margaretan

(Faustin aaria) (-1.09.00). Mutta tunnelma muuttuu ja hän laulaa olevansa vain petollinen ja turmioksi rakkautensa kohteelle. (-1.12.05)

Mefistofeles tuo korulippaan ja vie Faustin kanssaan piiloon. Margareta tulee ulos laulaen laulua Thulen kuninkaasta ja uskollisesta rakkaudesta (1.13.07-. Samalla häntä vaivaa äsken tapaamansa nuori mies, jota hän ei saa mielestään. Margareta haluaa uskoa hyvää Faustista, mutta toivoo silti veljensä Valentinin palaavan turvaksensa. (-01.19.13)

Margareta huomaa Siebelin kukat, mutta ne unohtuvat, kun hän huomaa korulippaan. Hienot korut ja peili saavat Margaretan keimailemaan uudelle peilikuvalleen (Koruaaria) (-1.25.20)

Naapurin Martta-rouva kehottaa Margarettaa pitämään kauniit korut. Mefistofeles ja Faust tulevat takaisin. Mefistofeles uskottelee Martalle, että hänen miehensä on kuollut ja ryhtyy liehittämään naista samantien. Faust lähestyy Margarettaa, joka ujostelee. Margareta kertoo vaikeasta elämästään Faustille. Mefistofeles pääsee karkuun naapurinrouvalta. Hän tekee parhaansa, jotta Margareta suostuisi Faustille. (-1.39.45)

Faust ja Margareta jäävät kahden illan hämärään (1.41.10-). Kukka kertoo rakkaudesta. Nuoret tunnustavat rakkautensa toisilleen. Faustin antama suudelma kuitenkin pelästyttää Margaretan. Faust saa hänet lupaamaan, että he tapaavat uudestaan heti huomenna. Mefistofeles ja Faust jäävät kuuntelemaan, kun Margareta kertoo tunteistaan taivaan tähdille (1.52.15-). Faust ryntää hänen luoksensa, ja Mefistofeles riemuitsee. (-1.55.40)

4. näytös (1.56.00-)

Margareta odottaa Faustia mutta turhaan. (-2.03.50). Siebel saapuu ja tapaa Faustin ja Margaretan lapsen. Margareta kertoo pelostaan Mefistofelestä kohtaan. Siebel vakuuttaa aariassaan ystävyytään. (2.05.45-). Margareta lähtee kirkkoon rukoilemaan.

Sotaväki palaa kotiin (Sotilaskuoro, 2.09.25-2.15.17). Valentin kyselee kuulumiset Seibeliltä matkalla Margaretan luokse, mutta nuorukainen pyytää häntä vain antamaan anteeksi sisarelleen. Valentinin mentyä taloon Faust tulee katuvaan perässään Mefistofeles. (2.16.50-) Paholainen esittää pilailevan kosintalaulun. Valentin tulee ulos. Vasta nyt Faustille selviää, että Margaretalla on veli. Valentin vaatii sisarensa häpeään hyvitystä. Faustin on suostuttava kaksintaisteluun Mefistofeleen pakottamana Faust voittaa ja Valentin kuolee. Ennen kuolemaansa hän kuitenkin kiroaa kauhistuneen Margaretan, jota pitää syyllisenä loppuunsa. (-2.32.20) Margareta rukoilee kirkossa Valentinin ruumiin äärellä, mutta Mefistofeles keskeyttää hänet. Helvetillä uhkaavat äänet saavat tytön suunniltaan pelosta.

5. näytös (2.42.50-)

Valpurinyö: Mefistofeles vie Faustin noitiensapattiin, kirottujen sielujen nautintoihin, joita hän itse johtaa. Kesken juhlinnan Faust saa näyn Margaretasta, eikä pysty kätkemään omaatuntoaan. (-2.54.40)

Margareta on joutunut vankilaan surmattuaan järkensä menettäneenä lapsensa. Faust tulee aamuyöstä hänen luokseen. Mefistofeles vaatii jo Faustin sielua aamunsarastuksessa itselleen. Mestauslava odottaa Margaretaa. Mefistofeles kehottaa Faustia vapauttamaan Margaretan ja seuraamaan itseään. (-3.00.20)

Faust katuu kaikkea tapahtunutta nähdessään Margaretan tilan. Margareta tunnistaa Faustin äänen ja he kohtaavat taas. Margareta ei seuraa Faustia pakoon, vaan rukoilee ja saa estettyä Mefistofeleen juonen. Hänen sielunsa pelastuu kun hän torjuu Faustin. (-3.13.45)